

חידה שנייה (שיעורים 8-11)

ביחידה השנייה 3 חלקים:

- א. פתרון חידת "חובבים בבית" משיעור מס' 1
- ב. חידות הגיון המבוססות על חשיבה לוגית-שיטתיות
- ג. חידות ננסים.

השיעור מורכב מ-2 חידות "שבור תיראש" שהגישה לפתרון היא לוגית-שיטתיות, ומ-2 חידות שפתרון אינו מושג באמצעות חשיבה לוגית-שיטתיות אלא באמצעות פניות לננסים, שהם אחד המאפיינים המיחדים את החשיבה הهماצטית. כן שילבנו 2 חידות ויזואליות (החכות והגפרורים) כדי לשבור את הרצף המילולי, להמחיש את העקרונות ולאפשר לסטודנטים גיון.

התלמידים ינסו לפתור כל חידה בכוחות עצמם או בזוגות, תוך הסתייעות בדף איסוף הפרטים, ולאחר מכן יבדקו את פתרונותיהם על-פי הפתרונות המצורפים. לאחר שלב הבדיקה ייירך בכיתה דיוון לגבי כל אחת מן החידות. דיוון מטקוגניטיבי בכיתה יتبסס על רישום התהlications האישיים, שייערך במהלך פתרון החידות השונות ותוך הסתייעות בדף "רושמים מה שקרה בראש" ו"מתעדים מחשבות". לגבי חידות הננסים יש להלן הנחיות מפורטות.

שׁוּבָרִים ת'רָאֵשׁ

חידת החכotta והdag

בחידה זו הפתרון המהיר טמון בהליכה מן הסוף להתחלה. כדי לפתרור חידה זו, יש "לטיליל" אחורנית - מן הדג הקשור לחכה, לאורך החוט של אותה חכה ועד שמייעים לדיג המבוקש.

פתרון חידה זו מדגים וממחיש את החשיבות של חיפוש פתרון בדרך של הליכה לאחר, מן הסוף להתחלה, כדי להגיע לפתרון הנכון במדויקות. כבר בשיעור הראשון הדגשנו היבט זה, אלא שששוב לחזור ולהציגו. המורה ישים לב לכך שהחידה, כפי שהיא מנוסחת, עשויה להטעות מסוימת שהניסוח מכון לפתרון דוקא מן התחלה לסוף ולא מן הסוף להתחלה.

דרך הפתרון "שׁוּבָרֶת" במעט את תבנית החסיבה שלנו, שכן אנו מתורגלים בהליכה מן התחלה אל הסוף.

חידת האמבות

זהה חידה פשוטה ביותר, אבל רבים מתकשים בפתרונה משום שהם שמים לב נתוניים המופיעים בוגר החידה. החסיבה שלנו, כפי שראינו בחידת הפירמידה ובחידת 16 הנקודות, נוטה 'לזרז' לדפוס מוכר ומיידי. הדפוס המוכר, במקרה זה, הוא לחלק את מספר הדקotas הסופי (60) ב-2 ולקבל 30 דקotas, מבלי לשים לב שבગוף החידה נאמר במפורש שאמבה **מכפילה את עצמה כל 3 דקotas**, ולפיכך התוצאה הנכונה היא 57 דקotas.

בעת הצגת הבעיה המורה צריך, כאמור, להדגיש את החשיבות של **כל** הנתוניים המופיעים בחידה. שכן, כפי שראינו, הליכה מן התחלה לסוף וחישוב הנקודות הסופית של האמבות בתום השעה ואחר-כך מחציתה, גם היא אפשרית ונכונה, אך אין ספק שהייתה גוזלת זמן רב. לעומת זאת, הליכה מן הסוף להתחלה - שהסתמנה מתוך תשומת-לב **לכל** הפרטים - אפשרה ראייה מיידית של הפתרון, כמעט בלי חישובים.

התלמידים מתבקשים לתעד את מחשבותיהם ולתאר את תהליך הפתרון. תיעוד זה ישמש את הדיון המטකוגניטיבי.
כמו כן, התלמידים מתבקשים לאתר את המכשול הטמון בנוסח השאלה ולנסח הכללה בהקשר זה.

לסיקום, הפתרון של 2 חידות אלו מדגים וממחיש את יעילות ההליכה לאחר, מן הסוף להתחלה. כבר בשיעור הראשון הדגשנו היבט זה, אבל חשוב לחזור ולהציגו. המורה יפנה את תשומת-לב התלמידים לכך שניסוח החידות יכול להטעות, משום שהוא מכון לפתרון שגרתי, מן התחלה לסוף, ולא לפתרון מן הסוף להתחלה. עליו גם לקיים זייר מטකוגניטיבי על דרכי החסיבה שלנו ועל נטייתנו לפנות לתבניות מוכרות, ולצין כיצד שינוינו נטייה זו בפתרונות האחרונים. דיון זה יסתמך על התיעוד שעשו התלמידים במהלך פתרון החידות.

חידת לבני הדומינו ולוח השחמט

המפתח לפתרון בעיה זו הוא הפרט ה"סמיוי": **הזוגיות השחורה-הלבנה הקבועה**, המאפיינת את לוח השחמט, והעובדת הנובעת ממנה - שעל לבנת הדומינו לכנות תמיד ריבוע שחור וריבוע לבן ולכך מספר הריבועים השחורים הנמצאים על לוח השחמט חייב להיות שווה במספר הריבועים הלבנים. על המורה להסביר את תשומת-לב הלומדים לכך שמדובר בלוח שחמט, ולהזכיר על כך כמה פעמים. שרטוט או הצגה של הלוח הלא גזיר (8x8 משבצות שחור-לבן) - יועילו לפתרון מהיר של החידה.

המורה יעוזד את התלמידים למלא את הדפים "מתעדים מחשבות" ו"ירושומים מה شكורה בראש".

לאוסף המושגים:

המורה יבקש מן התלמידים לרשום הסבר לשניים מן המושגים ולתת להם דוגמה שלא הופיעה ביחידה.

חידת ריבועי הגפרורים

השעושעון הזה הוא מעבר מן החלק הלוגי של השיעור אל החלק שמעבר ללוגי - ככלומר, אל ההיכרות עם ה"ננסים".

הנתון ההתחלתי הוא 17 גפרורים מסוודרים כך שהם יוצרים 6 ריבועים שווים. הדרישה היא לקבלת 3 ריבועים - לאו דווקא שווים - באמצעות הוצאה 4 גפרורים בלבד.

למעשה, ברגע שהמשם לב לכך שלא נדרשים 3 ריבועים שווים, החידה קלה לפתרון. הקושי נעוץ, אפוא, בהשתחררות מהתבנית המקובעת במוח בגלל מצב המוצא - ככלומר, משווין הריבועים - ושימוש בריבועים גדולים שונים בפתרון: כמו כן, בשימת לב מדוקדקת לניסוח החידה - והפעם, ומה שאינו נאמר בה, ככלומר, לאיהה בקשה לשווין הריבועים.

גם כאן יפנה המורה לדיוון מטකוגניטיבי, תוך הסתייעות בתיעוד האישי. המורה יקבע על מגוון דרכי החשיבה ועל השוני של דרך החשיבה של הלומדים, ויציין את נקודת המפנה, את הסיבות לקליים וכוכו.

מה למדנו עד עכשו?

התלמידים יסמנו את המשפטים הנכונים. אחר-כך ישבו בזוגות. כל תלמיד יבדוק את הסימון של חברו. אם יתעוררו חילוקי דעתות יבדקו את הדברים ביחידה.

לאחר שיסיימו שלב זה יוסיפו 3 דברים שלמדו ביחידה. זהו המקום לרשום גם דברים שהתלמיד למד על השינויים שחלו באופן חשיבתו או על מה שלמד מתוך השוואת טומי השווה עם תלמידי הכיתה.

חושבים אחרת

היכרות עם הננסים

היכרות עם ה"ננסים" פירושה, למעשה, מעבר מדרכי חשיבה מוכרות לדרכי חשיבה פחות מוכרות, ובמלה אחת - חשיבה המצטטית.
בנוסף לכך ידונו להלן יתרונותיהם של הננסים.

הננסים: יתרונות

1. שפה חדשה - ויזואלית, שמצויה מידע חדש בצורה שונה, אינטראיסציפליינרית, מאפשרת מניפולציה טוביה יותר של החשיבה מאשר מילים או מונחים - לצירר, לראות...
2. לאחר שהננסים יכולים להיות דברים שונים, קשה לעשות קטגוריזציה ובקבוקתיה להינעל על תפיסה מוכרת וקיימת ושוב מאפשרת גישה אינטראיסציפליינרית.
3. השימוש בננסים משווה את הקפיצה לפתרון מיידי וסופי.
4. הפניה לננסים משחררת את הדמיון מכבליו הקויים.
5. הפניה לננסים מגשת בין חלום למציאות - החלום ופשו - בעזרת בירור מאוחר יותר של הדרישות הלוגיות פיסיקליות.

חידת המכונה בחרמון

התלמידים יאספו את הפרטים החשובים באמצעות הטבלה "מתמקדים בבעיה".
אחר-כך ינסו דרכם של"עבדו" בעבר, כמו, למשל, הצבת מצב המוצא אל מול מצב היעד וייצוג מילולי וגרפי של מצבים ביןיים, אילוצים וכדומה. הדבר לא יסייע לנו כאן בפתרון הבעיה הזאת (יש תלמידים ש"קופצים" עם הפתרון כבר בשלב זה).

אם כן, איך נפתרת את החידה?

הפעולות בcitah תבוצע בשני שלבים:
שלב הראשון - המורה יאפשר לתלמידים לעבוד בצורה אינדיווידואלית ולהעלות פתרונות בדרכים שונות שనראות להם. בשלב זה עדין לא מדברים על הפתרונות וכל אחד עובד לעצמו, בעל-פה או בכתב.

אחרי כ-10 דקות המורה יפסיק את פעילות התלמידים ויסביר להם את אחד-עשר הדברים של ה"ננסים".
שלב שני זה יארך כמה דקות שבמהלכו יהיו בוודאי לומדים שאלות רבות, המורה יענה עליהם מבלי להתייחס לחידה הספציפית של המכונה בחרמון.

על-מנת להמחיש לתלמידים את נושא הננסים ובמיוחד את עניין זמיןונם, המורה יציג לתלמידים שאלות בתרחות קליעה משתמשים בצלחות חרס הנזרקות לאויר כמטרות. כשלוגעים בצלחות הן מתרפרקות וריסים מתפזרים לכל עבר ומלכליים את הסביבה.
כיצד ניתן לפטור את הבעיה? כיצד ניתן לייצר צלחות כאלה לאחר ניפוץן לא ילכלכו את הסביבה?

- נראה לננסים. ומה נבקש מהם?
הצעה: נבקש שיגרמו להיעלמות הריסים.
בכל רסיס תהיה קבוצת ננסים.
שאלה: כיצד הננסים יגרמו לרסיס להיעלם?
הצעה: הננסים יהפכו את הרסיס לחומר אחר שאינו מזוהם את הסביבה.
הצעה: אולי הננסים עצם יהיו החומר?!
שאלה: איזה חומר אינו מלכלך את הסביבה?
הצעה: אולי חומרים המצוויים באופן טבעי בסביבה כמו: חול, מים, צמחייה.
שאלה: איזה מהחומרים הללו אינם מלכלך כלל את הסביבה?
הצעה: המים.
שאלה: איך ניתן צלחות ממים?
הצעה: פשוט מאוד, אפשר לייצר צלחות מקרח שעם התנפצותן תהפוכנה לריסיסי קרח שיימסו לטיפות מים. המים זמינים במקום ואפשר לייצר באתר עצמו את צלחות הקרח, ובאותה הזדמנות הצלחות המתנפצות ישקו את הדשא...

עתה המורה יבקש מהתלמידים להציע פתרונות באמצעות הננסים ויכוון את הדין לkrarat הפתרון.

המורה יושב וידגיש כי הפתרון שהוצע כפתרון שנבחר באופן מעשי הוא רק פתרון אחד מנין פתרונות רבים אפשריים.

חידת האנייה הטבועה

גם במקרה זה נעשה שימוש בננסים, אבל במקרה הזה יש להזכיר את תהליכי האלקטרוליזה - זהינו, הפרדה כימית של חומר באמצעות זרם חשמל - ובמקרה שלנו: הפרדה של מים לחמצן ומימן (+) ו(-). לאנייה מחברים אלקטרוזודה אחת וסיבב לאנייה, במרקח קטן ממנה, מכניםים לחול מספר אלקטרוזודות (הקצתה השני של מקור המתח). העברת זרם חשמל בין גופו של האנייה לאלקטרוזודה דרך המפרידים ביניהם יגרמו לפירוק המים לחמצן ולמימן שייצור בוועות קטנות סביב דפנות האנייה. בוועות אלו תאפשרנה את ניתוק האנייה מן הטין והצפתה על פני המים.

אורח העבודה:

חיפוי הפתרון יבוצע ב-3 שלבים עיקריים: תחילת עבודה אינדיוידואלית, לאחר מכן בעבודה בזוגות ולבסוף - בעבודה כיתתית ההופכת לדין כתתי.

א. עבודה אינדיוידואלית: כל תלמיד ירשום בטבלה את פרטי החידה.

ב. עבודה בזוגות: כל זוג ינסה לאפיין את הננסים לפי השלבים שנלמדו בפתרון החידה הקודמת. כל זוג תלמידים יחלק את תפקידי הרישום. תלמיד אחד ירכז בכתב את החלטות לגבי הדרישות, המיקום ודרך הפעולה של הננסים ומה הם בעצם יהיו. תלמיד שני ירשום את מהלכי החשיבה של הזוג תוך כדי ביצוע מהלכי הפתרון.

אחר-כך כל זוג ינסה את הפתרון בכתב בקיצור נמרץ. בשלב זה אין להתייעץ עם חברים נוספים ואין להציג בתשובות של אחרים.

ג. עבודה כיתתית: מעבירים "אקורדיון" נייר מקופל כמספר הזוגות בכיתה וכל זוג יעתיק את תשובתו בקיצור נמרץ על אחד הקיפולים, מגלי להראות לחבריו, ויסגור את הקיפול בנייר דבק או ב"שדן" לפני העברתו להלהה.

לאחר שכולם יסיימו לכתוב את פתרונותיהם יפתח ה"אקורדיון". כל זוג יקריא את תשובתו. אם יצאו תשובות חדשות בשלב זה אפשר להוסיף אותן בתחתית הדף.

המורה ירשום את התשובות על הלוח (תוך כדי ניפוי התשובות החופפות) וינחה את הדיון תוך בLIMITOT הביקורת ומתן עידוד לחשיבה מקורית וחדסנית.

יתקיים דיון כיתתי שבטופו יבחרו הפתרונות המקוריים ביותר (או יועלו פתרונות אפשריים נוספים), ויאופיינו הננסים המתאים ביותר לביצוע המשימה בדרך שתענה על דרישות החידה באופן מרבי.

בהמשך יערוך המורה דיון מטקוגניטיבי שיסתמך על התיעוד "הזוגי".

טבלת השוואת דרכי פתרון

הטבלה המשווה מסייעת בארגון העקרונות שנלמדו עד עתה. הטבלה המצורפת מהוות **זוגמה בלבד**.

המורה יוכל טבלה על הלוח ולאחר שהתלמידים יملאו את הטבלה ישמע את הדעות השונות וירשוום אותן בטבלה.

יתכן שמתוך השוואת יعلו חילוקי דעת. חשוב ביותר לחזק ולהבהיר את הדברים בשלב זה.

טבלה: השוואת דרכי פתרון

דוגמאות לאפשרות אחת בלבד

חשיבה שהפעלנו בקriteria לננסים	חשיבה שהפעלנו בחידות הגיון	
<p>צריך לקרוא היטב את הפרטים ולאסוף אותם.</p> <p>לשימים לב לפרטים החשובים, לבדוק אם מבנים הכל.</p> <p>לבזוק אם אין נתונים סמליים בחידה.</p> <p>בשני המקרים, לפחות, צריך לברר טוב יותר תוכנות של חומרים ותהליכיים כימיים וחשמליים.</p> <p>בשני המקרים הפתרון צריך לענות על כל הדרישות ולהתחשב בכל האילוצים.</p> <p>בשני המקרים, לפחות, הפתרון "קובץ בראש" פתאום.</p>	<p>ד</p> <p>ו</p> <p>מ</p> <p>ה</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - יש פתרונות רבים. כל פתרון שעונה על כל הדרישות הוא פתרון טוב - הפתרון אינו ידוע מראש - יש דרכים רבות ו掸ונות להגעה לפתרון - הדגש הוא בדרך להשגת הפתרון - תמיד חשוב לנתח לפרטי פרטים את כל המרכיבים המשתתפים בבעיה או במצב. למשל: מה יש בטין? מי יש בחדרמו? וכו' - "הצלחה" פירושה השגת פתרון מרבי, מ讂ך מספר פתרונות. 	<ul style="list-style-type: none"> - בדרך כלל יש פתרון אחד - הפתרון בדרך כלל ידוע מראש (לשואל) - יש מספר דרכים להגעה לפתרון, בדרך כלל אחת היא הקצחה ביוטר - הדגש הוא על הפתרון עצמו - לעיתים צריך לשים לב לפרטים של דברים (נתונים סמליים) אבל לא צריך לנתח את החומרים שהם עשוים פרטיה היחידה - "הצלחה" פירושה להגעה אל הפתרון היחיד. 	<p>ש</p> <p>ו</p> <p>נ</p> <p>ה</p>

לאוסף המושגים:

בסוף השיעור הבנו 4 מושגים חדשים שנלמדו בחלק ג' של היחידה.

הפעילויות תבוצע בקבוצות בנות 4 תלמידים.

כל תלמיד ייקח על עצמו להסביר מושג אחד ולהציג אותו בעזרת דוגמה שלא מן היחידה.

טבלה: מערך יחידה שנייה (שיעורים 8-11)

מספר זמן שיעור	תפקיד המורה	אופן הפעלה	דרך הפעלה	קשיים צפויים	תהליכי החשיבה	הפעולות
10 ד'	ליישם ללחים שהופקו מחידות המעטפות בגרסתה הראשונה	ייצוג גרפי; "משחק" בעטפות של ממש	כיתתייה	אי-יכולת לתרגם הפשטה מילולית ליצוג גרפי; קורשי ביביזוע תהיליך האלימינציה	חשיבה מתכנסת (convergent); השוואה; אלימינציה	חלק א חוسبים בביתי: מעטפות - גרסה שנייה
5 ד'	להציגו לסטודנט את הדג שעה בחכה בצעב מסויים ולקובב אחריו ואחר חצטו עד לנקודת המוצא - הדיג	חרזה על החוט - מן הדג לחכה בעזרת צבע	איןדיודואלית	אי-יכולת לשבר התנינה חשיבתית; הליכה מההתחלת סוף	שבירת התנינה; זיהוי מצב סופי ולא תכיili והליכה מהסוף להתחלה	חידה מס' 1: חוכות ודג
15 ד'	להציג את חשיבות הקריאה המדוקדקת של החידה, תוך שימוש לבבבון	תיעוד מחשבות	איןדיודואלית	היתפסות לתבנית מוכרת ומניה; אי-ישימת לב נתונים וליחסיותם	ניתוח הבעיה למרכיביה השוניים ושיממת לב מרבית לכל נתון ונתון	חידה מס' 2: האמבות
15 ד'	לאפשר לכל תלמיד להציג את התהילך שבו שבחר בו		כיתתייה		דיון מטקוגניטיבי	
20 ד'	להזכיר לסטודנטים עוד שיש נתונים נוספים להם על פרטיה, מעבר למצינו בה	ייצוג גרפי; תיעוד מחשבות	בזוגות	קורשי בתבונה שבירת הזוגיות (שחור-לבן) אינה מאפשרת להציגם מצבם המבויש	זיהוי הנתון הסמי המאפיין פריט מפרייתי החידה; הסקט מסקנות	חידה מס' 3: לבני הדומינו וЛОח השחמט
7 ד'	לסיעע לתלמידים בהבנת מושגים ומהשטים עליהם ידי דוגמאות נוספת, שלא מתוך היחידה		איןדיודואלית	קורשי בהערכה מתחום לתחום	הנתן המושג המכפיל	לאוסף המושגים

מספר	שם	תפקיד המורה	אופן הפעלה	דרך הפעלה	ключиים צפויים	תהליכי החשיבה	הפעולות
5 ד'			המחשה באמצעות גפרורים	בזוגות	התפסות להנחה מוטעית (היריבועים צריכים להיות והם)	שבירת התנינה וציאה מדף חשיבה מוכר	חידה מס' 4: ריבועים מגמורים
דין מטוקונגיטיבי - ניתוחי							
10 ד'		20 ד' בשלב א (ראה הערכה בגוף המזריך); 10 ד' בלימוד חשיבה בקורטיה; 15 ד' הנחתית הדיוונית; המחשה באמצעות דוגמת הצלחות - טבלת "מתמקדים - בבעיה"	לא מתערב שלב א ו-ג: הdfs: - "רשותים מה שchorah בראש" - "מתעדמים תכנית וביצוע" - טבלת "מתמקדים - בבעיה"	אינדיויזואלית; שלב ב: דין כיתתי; שלב ג: אינדיויזואלית	שלב א: התפסות לפתרונות קונבנציונליים; שלב ב: חוסר סובלנות וחוסר סובלנות בקבוצה; שלב ג: קושי בתהליכי האפיון	ראיות אלטרנטיבות לפתרון בעיות; פניה לננסים והבנת מהותם; אפיון שלבי של הננסים	חידה מס' 1: חירות המכונה בחרמוני
35 ד'		לעוזד את התלמידים לטעוד את מחשבותיהם; להנחות את התלמידים לcker את תהליך האפיון על-פי שלביו. לרשום את הפתרונות על הלוח	טבלת: "מתמקדים בבעיה"; dfs: - "מתעדמים תכנית וביצוע" - "רשותים מה שchorah בראש" - "אקורדיון"	בזוגות וכיתתי (איקורדיון) + דין	כנ"ל	פניה לננסים כנ"ל	חידה מס' 2: חידת האנניה הטבעה
15 ד'		לעוזד את התלמידים המתווכים לחזור ולעלול ביחידת	עלול ביחידת עיון בטייעוד המחשבות	אינדיויזואלית + בזוגות	ключиים באיתור העיקר וביכולת הכללה; קושי באיתור שינוי בחשיבה העצמית	ראיות עיקר וטפל; יכולת הכללה; אינטראספקציה	מה למדנו עד עכשיו?
שיטת		לסיעו בראיות המאפיינים של החשיבה השונות; רשום את ההשוואה על הלוח	אינדיויזואלית	+ כיתתי	קושי בראיות השווה והשונה בטבלה משווה	ארגון עקרונות ומאפיינים 25 ד'	טבלת השוואת דרכי פתרון

הפעילות החשיבה	תהליכי המכלול	דרך הפעולה	אופן ההפעלה	משוער משך זמן	תיאור המורה
לאוסף המושגים	הבנייה המושג המקليل	קושי בהערכה מתוחם בתחום	קבוצתית	5 ד'	להකפיד שכל תלמיד בקבוצה יציג מושג אחד וינציג אותו
דיוון מטקוגניטיבי מסכם בכיתה					15 ד'
סה"כ 245 ד'					סה"כ